

Hanna-Leena Nissilä

YLIRAJAINEN KIRJALLISUUS JA YKSIKIELINEN KIRJALLINEN ELÄMÄ SUOMESSA

Transnational literature and monolingual literary life in Finland

The aim of the article is to analyze how the national framework structured to literary life has affected the position of transnational literature in Finland in the early 2000s – time when Finnish society has become more multicultural due to increased immigration and growing mobility of people. It discusses what challenges nationalism presents to writers with migrant backgrounds and to those who often write in languages other than Finnish, Swedish or Sami. Literary life is studied through the observations of other researchers and through mediatexts from which the experiences of transnational writers and the voice of literary institutions are construed. The methodological basis of the article come from the transnational approach which is conscious of the critique of methodological nationalism and pays attention to movements and sociocultural existence across national, cultural and linguistic borders in literary life. The article argues that, part of the structures built in literary culture do not respond to the current realities and needs of transnationalization, multilingualization and multiculturalism in the Finnish literary field. Both the naturalized monolingual paradigm and the national defined literary field generate nationalistic and exclusive positions, and the authors writing in other than dominant languages may be excluded from literary institutions, canonization and even literary life.

Keywords: literary life, monolingualism, nationalism, transnationalism

Kirjallinen elämä Suomessa on monella tapaa ylijarajaistunut 2000-luvun mittaan samalla, kun globalisaation, kansainvälisten muuttoliikkeiden ja lisääntyneen maahanmuuton myötä yhteiskunta on monikulttuuristunut (mm. Saukkonen, s. 2013).¹ Kansallisia, kulttuurisia ja kielellisiä rajoja ylittävää kirjallisuutta on ilmestynyt enenevässä määrin niin perinteisiin kielij- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvalta kuin tuoreemmin maahantulleilta kirjailijoilta. Myös valtaväestösuomalaiset kirjailijat ovat käsitelleet maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyviä aiheita. Kaiken aikaa kirjallisen elämän liike on suuntautunut myös Suomen rajojen yli Suomesta pois päin. Vuosituhannen vaihteen ja alun Suomessa asuu, ja on asunut, lähes 90 maahanmuuttajataustaista ja eri puolilta maailmaa muuttanutta kirjailijaa ja runoilijaa.² Julkaisujen joukossa on romaaneja, novelleja, runoja ja

omaelämäkerrallisia tekstejä niin kaupallisten kustantamojen kautta kuin antologioissa, internetissä, erilaisissa lehdissä tai omakustanteina julkaistuina. (Nissilä, 2016a; Nissilä & Rantonen, 2013; Rantonen toim., 2011; Rantonen & Nissilä, 2013.) Samalla näkymä kirjalliselle kentälle on elänyt ja käsitys kansallisuuteen ja kieleen kytkeytyneestä suomalaisesta kirjallisuudesta on ollut muutoksessa. Nykyisten ylijarajaisten ja monikielisten tekstien on niin Suomessa kuin muuallakin nähty laajentavan kansallisia kaanoneita ja horjuttavan käsityksiä kansalliseksi mielletyistä kirjallisuuksista (vrt. Gebauer & Schwarz Lausten, 2010, s. 3; Grönstrand & al., 2016; Jay, 2010, s. 8–9).

Tässä artikkelissa tarkastelen sitä, miten kansallinen ajattelumalli vaikuttaa ylijarajaiseen kirjalliseen elämään 2000-luvun alun Suomessa. Kysyn myös, millaisia haasteita kirjalliseen

elämään rakenteistunut kansallinen ajattelu aiheuttaa erityisesti ulkomaalaistaustaisille ja niin sanotuille muunkielisille kirjailijoille aikana, jolloin suomalainen yhteiskunta on voimakkaasti transnationalisoitunut ja ylijarajastunut. Keskityn siihen, miten osa kirjalliseen kulttuuriin muotoutuneista rakenteista ei enää vastaa monikielistyneen ja entisestään monikulttuuristuneen nykytodellisuuden realiteetteja ja tarpeita. Erityisesti kielen ja kansallisen vahva yhteenkytkeytyminen on Suomessa johtanut siihen, että kirjallisuutta on kirjoitettu, julkaistu ja kanonisoitu joko suomeksi tai ruotsiksi. Myös kirjallisuusinstituutio on yksikielistynyt, millä on edelleen seurauksia etenkin muunkielisten kirjailijoiden kulttuuriseen kansalaisuuteen ja toimijuuteen. Lopuksi tarkastelen ylijarajaisen kirjallisuuden kohtaamia haasteita sekä toimia, joilla ylijarajastumista ja monikielistymistä on tuettu kirjallisuusinstituution ja kulttuuripolitiikan suunnasta. Artikkelini laajemmalla tasolla tavoitteenani on purkaa kansallista: analysoimalla ja ymmärtämällä nationalismin kytkeytymistä kirjallisuuteen ja kirjallisen elämän rakenteisiin on mahdollista myös horjuttaa kirjallisen elämän ja kansakunnan keskinäistä otetta.

Tarkastelussani keskeisessä roolissa on muiden tutkijoiden viime vuosina tekemät havainnot koskien kirjallista elämää ja ylijarajaisia kirjailijoita 2000-luvun Suomessa. Olen myös lukenut esiin yhtäältä ylijarajaisen kirjailijoiden kokemusta ja toisaalta kirjallisuusinstituution ääntä erilaisista mediateksteistä. Nämä pitävät sisällään niin kirjailijahaastatteluita, lehtijuttuja, kritiikkejä kuin tiedotteitakin. Käytän kirjallista elämää yleisenä ilmauksena, joka sinänsä ei sitoudu mihinkään teoreettiseen viitekehykseen tarkastellessani kirjallista instituutiota. Ilmaisu on vakiintunut käytössä olevaksi ja osittain synonyymiksi ”kirjallisuusinstituutiolle” (vrt. mm. Hallila & al. toim., 2013, s. 9; Jokinen, 2013, s. 159; Niemi, 2000, s. 12).

Käsitteenä ylijarajaisuus keskustelee läheisesti transnationaalisuuden kanssa, jolle sitä on eri yhteyksissä esitetty suomenkieliseksi vastineeksi (mm. Davydova, 2009; Hautaniemi, 2004; Martikainen & al., 2006, s. 24; Urponen, 2010). Ei-valtiollisten toimijoiden valtiolliset rajat ylit-

täväksi vuorovaikutuksen muodoiksi ja kytköksi määritelty transnationaalisuus (Vertovec, 2009, s. 3–13) jää mielestäni ambivalentiksi sen korostaessa kansakunnan läsnäoloa. Kansallisen poissaolo ylijarajaisuus-termistä voi puolestaan tuntua ongelmalliselta sellaisissa asiayhteyksissä, joissa nimenomaan kansallisten rajojen yli tapahtuvaa liikettä halutaan korostaa. Näen ylijarajaisuuden mahdollisuudet kuitenkin sen heuristisessa ja metaforisessa luonteessa eli siinä, miten termi mahdollistaa huomion kiinnittymisen kansakuntien rajoilla tapahtuvien ylitysten lisäksi myös kansallisen sisällä tapahtuviin rajojen ylityksiin ja sekoittumisiin (vrt. Löytty, 2013; myös Davydova, 2009; Grönstrand & al., 2016; Nissilä, 2016a). Rajat ymmärrän en pelkästään valtiollisina tai kansallisina vaan myös esimerkiksi kulttuurisina, kielellisinä, etnisinä ja uskonnollisina. Ylijarajaisuus on siis erilaisten rajojen – diskurssiivisten, symbolisten, institutionaalisten, sosiaalisten, kansallisten, kulttuuristen, kielellisten ja maantieteellisten – yli tapahtuvaa liikettä, toimintaa ja sosiokulttuurista olemista, joka venyttää olemassaolevia rajoja ja synnyttää kokonaan uusia alueita, tiloja ja kulttuureja (Nissilä, 2016a, s. 47–49).

Lähtökohtana minulla on ylijarajainen lähestymistapa, joka rakentuu ajatukselle siitä, että kansalliseen perustuvat tutkimusmallit ovat estäneet tutkijoita näkemästä kansallisiin rajoihin sopimattomia ilmiöitä ja asioita. Se kiinnittää huomiota erilaisten rajojen yli tapahtuvaan liikkeeseen, toimintaan ja sosiokulttuuriseen olemiseen kirjallisessa elämässä. Yhteiskuntatieteiden parissa syntynyt ja myös kulttuurintutkimukseen laajentunut keskustelu metodologisesta nationalismista, eli kansallisvaltioajattelun vaikutuksesta tutkimuksessa, on kiinnittänyt huomiota siihen tutkimukselliseen lähtökohtaan, jossa modernin maailman nähdään luonnollisesti jakautuvan kansallisvaltioihin tai kansallisiin tiloihin. Tässä ajattelussa kansallisen kategoria otetaan kyseenalaistamatta tutkimusta jäsentäväksi tai kontekstualisoivaksi perusyksiköksi. Metodologinen nationalismi johdattaa tutkimusta tavalla, joka on sokea muille näkökulmille ja merkittäville intersektionaalisille muuttujille, erilaisille vaikuttaville kehyksille sekä liikkeelle ja ylijarajaisuudelle.

(Mm. Amelina & al., 2012; Amelina & Faist, 2012; Beck, 2003; Chernilo, 2006, 2011; Wimmer & Glick Schiller, 2002.) Kansallinen kehys on näkynyt myös kirjallisuudentutkimuksen lähestymistavoissa ja maailmankuvassa, erityisesti kirjallisuuden rajauksissa, kanonisoinnissa ja historiallistamisessa (mm. Fishkin, 2005; Grönstrand & al., 2016; Jay, 2010; Nissilä, 2016a; Pollari & al., 2015). Ylirajaisen tutkimusotteen tavoitteena on epäluonnollistaa kansallisen käsitettä ja löytää kansalliselle vaihtoehtoisia tutkimuskonteksteja (mm. Amelina & al., 2012). Vaikka metodologisen nationalismin kritiikki ohjaakin irrottautumaan kansallisesta kehyksestä, ei ylirajaisen lähestymistavan tarkoituksena ole hylätä kansallista, vaan ymmärtää toisiinsa limittyviin tilallisuuksiin (spatial scales) liittyviä ilmiöitä ja vuorovaikutuksia sekä löytää kansallista täydentäviä ja laajentamaan pyrkiviä uusia lähestymistapoja ja näkökulmia (Amelina & Faist, 2012).

Suomalaisen kirjallisuuden kansallinen kehys

Kirjalliset kulttuurit on totuttu jakamaan kansallisia ja valtiollisia rajoja pitkin: puhutaan esimerkiksi suomalaisesta kirjallisuudesta. Kansallisvaltioihin ja kansalliseen sitoutunut tapa jäsentää kirjallisia kulttuureja on suhteellisen nuori ilmiö ja kytkeytyy vahvasti 1800-luvun eurooppalaiseen nationalismiin ja romantiikkaan, jolloin kirjallisuutta alettiin tarkastella kansakunta ja kansallinen kieli sen perusyksikkönä. Aiempi klassismin käsitys oli, että on olemassa yksi antiikin traditiota jatkava (länsimainen) kirjallisuus. (Meltzer, 2009; Nummi, 1997, 20; Saariluoma, 1989, s. 14–15.) Kansakuntakeskeinen ajattelutapa on luonnollistanut maailman jakamisen valtion rajoja noudattaviin kansallisvaltioihin, joiden sisään on mielletty kovin yhtenäinen kulttuuri ja kieli. Maantieteilijät kutsuvat tätä luonnollistunutta ajattelua tilallisuuden ansaksi. Siinä maailma koostuu rajatuista, toisensa poissulkevista territorioista, joille on hahmotettu oma kollektiivinen identiteetti. Kansalliset kulttuurit onkin ymmärretty homogeenisina ja koherentteina niin, että ter-

ritorio ja poissulkevuus ovat tulleet kulttuurien määrittelyn luonnolliseksi osaksi. (Paasi, 2002, s. 160, 165.)

Suomessa nationalistinen ajattelu ankkuroitui erottamattomasti kirjallisuuden kansallisen identiteetin rakentamisen projektissa 1800-luvun puolivälissä, jolloin kansakunnan kirjoittaminen alkoi osana kansallisen tietoisuuden heräämistä ja taide-elämä kietoutui kansallisuusaatteen ja kielipolitiikan ympärille (mm. Jokinen, 2013, s. 162; Nummi, 1997; Saukkonen, 2013, s. 93–114; Sevänen, 1998, s. 270–371, 2013). Kirjallisuuden kenttä jakautui kielellisesti suomen- ja ruotsinkieliseksi ja niissä molemmissa ajettiin yksikielisyiden asiaa siten, että molemmille kieliryhmille syntyi omat kirjalliset piirit, kustantamot ja teatterit (Latomaa & al., 2016, s. 32–33).

Virallisesta kaksikielisyydestä huolimatta Suomessa on ollut vallalla yksikielisyiden paradigma (monolingual paradigm). Kirjallisuudentutkija Yasemin Yildiz (2012, 2–4) on käyttänyt käsitettä kuvaamaan sitä, miten yksikielisyys on jäsentänyt modernia yhteiskuntaelämää ja synnyttänyt ajattelutavan, jonka mukaan ihmisellä on yksi (äidin)kieli, joka määrittelee hänen suhteensa etnisyyteen, kulttuuriin ja kansallisuuteen. Yksikielistämisen prosessissa (monolingualization) tuotetaan yksikielisiä subjekteja, yhteisöjä ja instituutioita. Myös kirjallisuuden kanonisointiprosessi kytkeytyi alusta alkaen kiinteästi yksikielisyys- ja kansakunnan rakentamiseen ja määrittelemiseen, minkä seurauksena kirjallisuushistoriat ja kirjallisuuskäsitys suomalaistuivat ja suomenkielistyivät (Grönstrand & al., 2016; Grönstrand, 2016; Nissilä, 2016a). Suomen- ja ruotsinkielisen kirjallisuuden historia esitettiin erillisinä traditoina aina 1960-luvulle saakka, jolloin ruotsalainen kirjallisuus sisällytettiin tasavertaisena suomalaiseen kirjallisuushistoriaan (Laitinen, 1980, s. 37; Saariluoma, 1989, s. 14). Tästä huolimatta vanhasta kielikäsitteestä – kielen, kirjallisuuden ja kansakunnan rakentamisen kiinteää suhdetta korostavasta näkemyksestä – ei ole vielä kukaan kokonaan luovuttu (Grönstrand, 2016, s. 43).

Heidi Grönstrand (2016, s. 42–47) tuo esille sitä, miten yksi keino ankkuroida suomenkielis-

tä kirjallisuutta yksikieliseen kehykseen on ollut häivyttää muiden kielten jälkiä kirjallisuushistoriallisesta tarkastelusta. Häivyttäminen on heijastunut viime vuosikymmeniin saakka: vielä vuonna 1999 ilmestyneessä Suomen kirjallisuushistoriassa ei juurikaan mainita, että suomalainen kirjallisuus olisi 1800-luvun puolivälin jälkeen ollut muun kuin suomen- tai ruotsinkielistä. Viime vuosina kirjallisuuden tutkijat ovat nostaneet esiin Suomen kirjallisuuden historian monikielisyyttä sekä kirjailijoiden liikettä kielirajojen yli (vrt. Grönstrand, 2016, tulossa; Grönstrand & Malmio red./toim., 2011; Tidigs, 2014). Tutkimus osoittaa, miten nationalismin vaikutuksesta huolimatta kirjallisen kentän kielimuureja ja kirjailijoiden kielellisiä identiteettejä ei ollut kokonaan sementoitu vielä 1900-luvun alkupuolella. Todellisuudessa monen kirjailijan kieli-identiteetti ja työskentelykieli eivät suinkaan ole olleet vain suomenkielisiä, vaan kirjailija on uransa aikana saattanut julkaista teoksia eri kielillä tai sekoittanut ja yhdistellyt useampia kieliä yksittäisessä teoksessa. Esimerkiksi sellaiset suomenkielisen kirjallisuuden keskeiset nimet kuten Aleksis Kivi, Juhani Aho tai Minna Canth ovat kirjoittaneet myös ruotsiksi. Hella Wuolijoki puolestaan on kirjoittanut suomen lisäksi viroksi ja Elmer Diktonius ruotsin rinnalla myös suomeksi. Aikansa kosmopoliitin, monikielisen ja kulttuurisesti ylirajaisen runoilija Edith Södergranin tuoreesta elämäkerrasta puolestaan käy ilmi se, miten kiellisesti moninaisessa ja nationalismilta ulottumattomissa olevassa maailmassa runoilija kirjoitti ja eli (Rahikainen, 2014).

Viime aikoina huomiota on laajemminkin kiinnitetty siihen, miten kirjalliset jos kansalliset kulttuuritkaan eivät ole säiliönkaltaisia, suljettuja ja tarkkarajaisia entiteettejä, vaan kirjallisuus on jo vanhastaan ollut eri tavoin ylirajaista ja monikielistä. Esimerkiksi saamelaiskirjailijat ovat aina eläneet vähintään kahdessa kulttuurissa, käyttäneet kirjailijantyössään eri kieliä tai joutuneet pohtimaan, millä kielellä kirjoittavat (Hirvonen, 2011). Myös sellaiset Suomessa asuneet etniset, kulttuuriset ja kielelliset vähemmistöryhmät, kuten jiddišinkieliset, tataarit ja meänkieliset, ovat kautta aikain julkaisseet kirjallisuutta. (Gröndahl toim., 2002, Grönstrand,

2016; Grönstrand & Malmio red./toim., 2011; Nissilä, 2016a; Rantonen toim., 2011; Savolainen toim., 1995.)³ Viime aikoina kirjallisuushistoriallinen kanonisointi on alkanut nostaa esiin kirjallisuuksia kansallisuuden katveesta: saamelainen kirjallisuus on sisällytetty kahteen uusia kirjalaisuushistoriaan (Lehtola, 1999, 2013) ja tuoreimmassa kirjallisuushistoriassa esitellään maahanmuuttajataustaisten ja muunkielisten kirjailijoiden julkaisemaa kirjallisuutta osana suomalaista kirjallisuutta (Nissilä & Rantonen, 2013).

Kirjallisuushistorioiden riveiltä ja rivien väliltä on kansallisen, kielen ja kirjallisuuden vahvasta kytköksestä huolimatta luettavissa sitä, miten suomalaisen tai kansallisen kirjallisuuden määrittely ei ole ollut yksiselitteistä – neuvottelua kansallisen ja kansainvälisen välillä on käyty aina 1800-luvulta asti (Gröndstrand & al., 2016; Nissilä, 2016a). Keskustelua suomalaisesta kirjallisuudesta ja sen rajauksesta on käyty vielä lähivuosinakin juuri ylirajaisen kirjallisuuden yhteydessä. Ensimmäinen kiinnostava keskustelu käytiin Ranya ElRamlyn *Auringon aseman* vastaanoton ympärillä vuonna 2002, kun suomalaisen äidin ja egyptiläisen isän tyttären kirjoittama identiteettitarina ja lapsuudenkuvaus herätti pohdintoja suomalaisesta kirjallisuudesta. Teoksen kohdalla kansallinen säiliö selvästi vuoti, sillä niin teoksen tematiikka kuin kirjailijakin liikkuvat kansallisen rajoilla ja välissä. Romaania määriteltiin kritiikkeissä yhtäältä monikulttuuriseksi ja maahanmuuttajakirjallisuudeksi, vaikka todettiin ettei ElRamly ole maahanmuuttaja, ja toisaalta suomalaiseksi. Suomalaisuus liitettiin arvioissa kieleen ja teoksen julkaisupaikkaan eli Suomeen. Vastaanotto tuli paljastaneeksi vielä vuosituhannen alussa eläneitä käsityksiä suomalaiseksi mielletystä kirjallisuudesta. Tämä piti sisällään ajatuksen etnisesti, kielellisesti ja kulttuurisesti selvärajaisesta, kovin homogeenisesta ja monokulttuurisesta suomalaisuudesta, mitä vasten monikulttuurisuus tai maahanmuuttajuus erottuivat ”ei-suomalaisuutena”. (Nissilä, 2009, 2016b.)

Sittemmin monikieliset ja maahanmuuttajataustaiset kirjailijat ovat ajankohtaisesti osoittaneet sen, etteivät kieli, kansallisuus ja kirjallisuus mitenkään itsestäänselvästi kuulu yhteen.

Tämä konkretisoitui vuonna 2010, kun slovakialaisen Alexandra Salmelan aikuisiällä oppimallaan suomen kielellä kirjoittama esikoisteos *27 eli kuolema tekee taiteilijan* asetettiin Finlandia-palkintoehdokkaaksi. Ehdokkuus tuli paljastaneeksi silloisten sääntöjen kovin vanhaksi käyneen ja kansallisen luonteen. Säännöt eivät nimittäin sallineet muiden kuin Suomen kansalaisten teosten ehdokkuutta. Kirjallisuusinstituution, kirjallisuuden kanonisointiprosessin sekä kirjallisuuden määrittelyn näkökulmasta merkittävää oli tapahtumaketju, joka seurasi palkintoehdokkuutta: vilkkaan, uutiskynnyksenkin ylittäneen mediakeskustelun lopputuloksena merkittävimmän palkintoinstituution säännöt päivitettiin siten, että palkinto voitiin jatkossa myöntää ”ansiokkaalle suomalaiselle romaanille”. Merkillepantavaa on, ettei nykyisissä säännöissä suomalaisuutta määritellä tai rajata mitenkään.⁴

Finlandia-palkinnon sääntömuutos havainnollistaa kansallisen monisyistä kietoutumista kirjallisuuteen, sen määrittelyihin ja rajoihin aikana, jolloin kirjallisuuden ja kirjallisuusinstituutioiden voisi jo luulla olevan irti eksklusiivisista kansallisista arvoista. Palkinto nojaa monen muun kirjallisen instituution tapaan kansallisen kategoriaan, millä on merkittävä rooli kirjallisuuden markoinnissa, myynnissä ja kanonisoinnissa. Samalla se tulee vahvistaneeksi kulttuurista entiteettiä nimeltään ”suomalainen kirjallisuus” (Pollari & al., 2015). Näen sääntömuutoksen lopulta kuitenkin enemmän merkittävänä eleenä kuin todisteena kirjallisen elämän ja taidepolitiikan kokonaisvaltaisesta ylirajaisesta käänteestä, sillä kirjallisessa elämässä on positiivisista teoista huolimatta säilynyt paljon muuttumattomana. Käytännön tasolla kirjallisuus ja sen tuottaminen kytkeytyvät edelleenkin useissa yhteyksissä kansalliseen ajatteluun ja yhteiskunnassamme vallitsevaan yksikieliseen paradigmaan, mistä johtuen ylirajaiset ja moni- tai muunkieliset kirjailijat kohtaavat monenlaisia haasteita ja suoranaisia esteitä kirjallisella kentällä toimimisessa.

Kieli – kirjailijan koti vai ulossulkija?

Kirjallisen elämän nykyistä todellisuutta Suomessa on se, että yhä enenevässä määrin on kirjailijoita, jotka kirjoittavat kansallisten kulttuurien ja kielten välissä ja kuuluvat eri tavoin ylirajaisiin ja diasporisiin kirjallisiin yhteisöihin (vrt. Seyhan, 2001). Moni heistä kirjoittaa muulla kuin suomen tai ruotsin kielellä ja julkaisee kokonaan muille lukijayleisöille – ajankohtaisena esimerkkinä Irakista lähtöisin oleva ja Suomessa vuodesta 2004 lähtien asunut Hassan Blasim. Blasim kirjoitti Suomessa asuessaan teoksensa *The Iraqi Christ* (Irakin purkkajeesus) arabiaksi globaalisti levittäytyneelle transnationaaliselle arabiankieliselle lukijayleisölle. Teos käännettiin englanniksi, se otettiin vastaan englanninkielisessä kirjallisessa kulttuurissa ja sittemmin se voitti *The Independent* -lehden kirjallisuuspalkinnon Englannissa. Tämän jälkeen teos käännettiin myös suomeksi ja julkaistiin Suomessa, jossa Blasim otettiin vastaan pispalalaisena maahanmuuttajakirjailijana. (Pollari & al., 2015.)

Yksikielisellä paradigmalla on seurauksensa ylirajaiseen kirjallisuuteen ja erityisesti moni- ja muunkielisten kirjailijoiden työskentelyyn ja toimijuuteen kirjallisella kentällä. Käytännön esimerkki yksikielisyyden normista ja kirjallisen kentän rakenteellisesta yksikielisyydestä on se, miten molemmat kirjailijaliitot Suomessa – niin suomen- kuin ruotsinkielinenkin – ovat kielen suhteen eksklusiivisia. Vuonna 1897 perustettu kirjailijoiden edunvalvoja ja apurahojen jakajataho Suomen Kirjailijaliitto kertoo säännöissään olevansa ”suomenkielisten kaunokirjailijoiden ammatillinen ja aatteellinen järjestö”. Liiton jäseniksi pääsevät vain ne, jotka ovat julkaisseet vähintään kaksi ”itsenäisesti luotua alkuperäistä suomenkielistä kaunokirjallista teosta”, mikä käytännössä jättää useimmat maahanmuuttajataustaiset kirjailijat liiton ulkopuolelle. Myös ruotsinkielisten kirjailijoiden edunvalvojjärjestön, Finlands svenska författareförening rf:n, jäsenyys edellyttää kahden alkuperäisesti ruotsinkielisen teoksen julkaisemista. Saamenkieliset kirjailijat eivät puolestaan mahdu kumpaankaan liitton Suomeen. Heillä on oma transnationaalinen liittonsa – Sámi Girječálliid

Searvi, SGS. Käytännössä siis kirjailijoilla, jotka asuvat Suomessa ja kirjoittavat muilla kuin suomen, ruotsin tai saamen kielillä, ei ole pääsyä minkään paikallisen kirjailijaliiton jäseneksi.

Suomen Kirjailijaliiton halu pitää kiinni yksikielisyydestä on herättänyt keskustelua. Nykytilanteessa kieleen perustuva jäsenrajaus vaikuttaa lähinnä nationalistiselta jäänteeltä, etenkin kun Suomea lukuunottamatta kaikissa muissa Pohjoismaissa kirjailijaliittojen jäseniksi pääsevät myös ne kirjailijat, jotka kirjoittavat muilla kuin valtakielillä. (Korhonen & Paqvalén, 2016, s. 13–14, 19–20.)

Kirjailijaliiton virallinen kanta esitettiin viimeksi vuonna 2016 *Helsingin Sanomissa* julkaistussa vastineessa. Siinä vedotaan ajatukseen kielestä kirjailijan kotina ja käytetään argumenttina kehäpäätelmän tai tautologian kaltaista ajatusta: ”Liiton jäsenet ovat suomen kielellä kirjoja julkaisseita kirjailijoita siitä yksinkertaisesta syystä, että olemme suomenkielisten kirjailijoiden liitto (Vainonen & Oinonen, 2016).” Liiton perustelusta huokuu oletus, että kirjailija kirjoittaa vain yhdellä kielellä, joka on hänen kotinsa: ”Kieli on kirjailijan koti, johon hän on työssään lähtemättömästi sidoksissa. Useimmat kirjoittavat kaunokirjallisuutta äidinkielellään (ibid.).” Kuitenkin todellisuutta on myös kirjailijoiden monikielisyys, kielenvaihdokset, liike kielten välillä, samanaikainen kaksikielisyys tai kirjoittaminen kielellä, joka ei välttämättä ole kirjailijan ”koti” (mm. Grönstrand & Malmio, 2011; Sayhan, 2001, s. 23). Myös Lomaa ja Kumppani (2016, s. 26) tiivistävät monikielisyys ilmenevän eri tavoin: Kirjailijat voivat luovasti hyödyntää teoksissaan eri kieliä, he voivat tuoda monikielisyttä esille teoksissa sekä käyttää eri kieliä ja niiden variaatioita vaikkapa poliittisten tai sosiaalisten viestien esittämiseen. Monikielistyminen voi myös lisätä kirjailijan identiteettiä ja töihin kokonaan uuden ulottuvuuden.

Vastineesta välittyvä kanta päättyy olemaan konservatiivinen, eikä se lainkaan problematisoi sitä, että asioita tullaan vielä 2010-luvulla hoitaneeksi 1800-luvun kielipoliittisista asetelmista käsin. Roland Barthes (1957/1994, s. 201, 208–209) esittää tautologian yhtenä malliesimerkkinä ideologisen todellisuuskuvan luon-

nollistamisesta retorisin keinoin – tautologiasta haetaan turvaa silloin, kun selitystä ei löydy. Hänen mukaansa ideologia on depolitisoitua puhetta, joka luonnollistaa ja vie puhuttavasta kohteestaan kaiken historian. Tulkiten, että kielirajauksella liitto tulee luonnollistaneeksi nationalistista ajattelua ja toistaneeksi sitä, miten kansallinen kaanon on toiminut jättämällä katveeseen tai kokonaan ulkopuolelle muunkieliset (vähemmistö)kirjailijat. Jos kaanon on mekanismi, joka on perustunut kansalliseen järjestykseen, myös kirjallisuuden kytkeminen kieleen tulee vielä tänä päivänä tuottaneeksi samaista kansallista järjestystä sekä paljastaneeksi ja vahvistaneeksi kirjallisen elämämme rakenteellista yksikielisyttä.

Kirjailijaliitoilla on merkittävä rooli kirjailijoiden oikeuksien puolustajana sekä erilaisten sosiaalisten ja yhteisöllisten yhteyksien luomisessa. Kuten Rita Paqvalén ja Outi Korhonen (2016, s. 13) muistuttavat, liiton jäsenyys voi olla kohtalokkaan tärkeä kenelle tahansa kirjailijalle, joka tavoittelee ammatimaista uraa. Sinikka Sassin (2000) mukaan kulttuurisessa kansalaisuudessa jaetaan erilaisia resursseja, jotka mahdollistavat ja muokkaavat mutta myös määrittävät ja rajaavat ihmisten identiteettejä. Siinä on keskeistä yhteisöjen jäsenyys ja toisaalta jäsenyydestä poissulkemisen mekanismit. Ylipäänsä muunkielisiä kirjailijoita huomioivat ratkaisut vaihtelevat siten, että yksi organisaatio osaa ottaa kieleen liittyvät tarpeet hyvin huomioon toisen organisaation jättäessä kielirajoitteet huomioimatta. (Korhonen & Paqvalén, 2016, s. 29–32, 50–51.)

Pasi Saukkonen (2013, s. 103) kuvaa suomalaisen kielipolitiikan ja laajemmin ”vähemmistöpolitiikan paradoksiksi” sitä, miten symbolisen kansakunnan ytimen on muodostanut suomenkielinen väestö, vaikka Suomi oli kansakunnan rakentamisen alusta alkaen virallisesti kaksikielinen valtio. On muodostunut tilanne, jossa kansallisvaltion rakentuneita ja sisäistyneitä yksikielisyysnormeja vasten monikielisyys näyttäytykin poikkeamana, kuten Grönstrand (2016) muotoilee. Hänen mukaansa olisi entistä tärkeämpää kiinnittää huomiota juuri kirjallisuuden jakautumiseen valta- ja vähemmistökirjallisuuksiin sekä niihin yksikielisyys-

odotuksiin ja vaatimuksiin, ”jotka ovat kirjoit-
tautuneet kielenkäyttöä ja kielenkäytön norme-
ja sääteleviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja
ovat myös erottamaton osa kirjallisuuden ken-
tän toimintaa” (Grönstrand, 2016, s. 44).

Lähtökohtaisesti vähemmistökielien asema
ei Suomessa ole yhtä selvä kuin vaikkapa Ruot-
sissa. Tornionlaakson meänkieli on kiinnostava
esimerkki kielestä, joka Suomessa määritellään
murteeksi mutta joka Ruotsissa on saanut vi-
rallisen vähemmistökielen aseman. Murteen
ja kielen rajaaminen ei ole pelkästään kielitie-
teellinen vaan myös poliittinen kysymys. Kuten
Harri Mantila (2000) toteaa, kyse on lopulta ih-
misen oikeudesta omaan identiteettiin ja kult-
tuuriin. Identiteettipoliittikan näkökulmasta on
merkillepantavaa, että maailman kielistä vain
1,5 prosenttia on kansallisvaltioiden muodolli-
sesti tunnustamia. Meänkieli toimii esimerkki-
nä hybridikielestä, jonka nousussa kirjoitetuksi
kirjakieleksi ja säilymisessä elävänä kielenä kir-
jallisuudella on ollut olennainen rooli.

Kuten suomalaisen kansakunnan rakenta-
misen projektista tiedämme, kielellä ja kirjal-
lisuudella on keskeinen merkitys niin yksilön,
yhteisön kuin kokonaisen kansan identiteetin
rakentajana. Maahanmuuttajaryhmät tarjoavat
ajankohtaisia esimerkkejä siitä, miten iden-
titeettityötä tehdään edelleen kansallisen ja
yksikielisen paradigman sisällä. Saamelaisten
lisäksi voisi mainita jo 1800-luvulla Suomeen
saapuneet tataarit, jotka toivat mukanaan kie-
len, kulttuurin ja uskonnon. Uudessa kotimaas-
sa oman kielen merkitys korostui: arabialaisella
ja latinalaisella kirjoituksella kirjoitettu tataari-
kirjallisuus sisältää yli 200 julkaisua (Bedretdin,
2011). Vastaavasti myös maahan viime vuosi-
kymmeninä tulneiden uusien kielivähemmistö-
jen kohdalla näkyy se, miten uusissa paikoissa
ja kielellisissä tiloissa korostuu halu ylläpitää
identiteettiä ja kieltä sekä kehittää oman kielen
kirjallista kulttuuria. Näin on käynyt diaspori-
selle somalilyhteisölle. Somalinkielisellä kirjal-
lisuudella on iso merkitys yhteisölle, jonka lu-
kutaitoprosentti on matala ja jonka kirjallisuus
on vahvasti muistamiseen perustuvaa ja vielä
pitkälle suullista. Viime vuosina suulliseen pe-
rinteeseen nojaavan ja vuonna 1972 kirjakielek-
si tulleen kielen parissa onkin Suomessa tehty

pioneerityötä, kun meneillään on suomi–soma-
li–sanakirjaprojekti (Hersi & Musse, 2013).

Selviytyminen kirjallisella kentällä

Suomalaisen kirjallisen elämän realiteetti on
se, että osa yllirajaisista kirjailijoista työsken-
telee näkymättömissä taistellen resursseista ja
apurahoista sekä kärsien julkaisu- ja käänös-
mahdollisuuksien puutteesta. Toiset puolestaan
ovat saaneet näyttävääkin kirjallista julkisuutta
osakseen, joskin maahanmuuttajataustaisten
kirjailijoiden kohdalla huomio on kiinnittynyt
maahanmuuttajuuteen – esimekkeinä mainitta-
koon Umayya Abu-Hanna, Alexandra Salmela,
Hassan Blasim, Aleksis Kouros ja Nurah Farah.
Erityisesti muilla kuin valtakielillä kirjoittavat
kirjailijat ovat näkymättömissä kirjallisella ken-
tällä ja mediassa ei pelkästään Suomessa vaan
muuallakin Pohjoismaissa (Korhonen & Pa-
qualén, 2016, s. 50; Nissilä, 2016a).

Leimallista vuosituhannen alulle on ollut
”maahanmuuttajakirjallisuuden” ilmestymi-
sen odotus, jota on ilmaistu kirjallisen kentän
suunnasta niin lukijoiden kuin kustantajien
toimesta. Jos alkuun Suomessa odotettiin ”maa-
hanmuuttajaromaanin” ilmestymistä, ovat maa-
hanmuuttajataustaisten julkaiseman kirjallisuus-
den ilmestymisen myötä odotukset vaihtuneet
”suuren maahanmuuttajaromaanin” odotukseksi.
(Nissilä, 2016a, 2016b.) Kirjallisessa julkisuu-
dessa huomio on toisinaan teostakin enemmän
kiinnittynyt kirjailijan taustaan ja etnisyyteen.
Tämä on asettanut kirjailijan suomalaisuuden
ulkopuolelle ulkomaalaistaen ja jopa stereoty-
pisoiden häntä (Nissilä, 2009). Kirjailija Has-
san Blasim on esittänyt kritiikkiä suomalaista
kirjallisuuseliittiä ja mediaa kohtaan siitä, ettei
maahanmuuttajakirjailijoista olla kiinnostunei-
ta ennen kuin he menestyvät ja toisaalta menes-
tyttyäänkin he vielä usein saavat tehtäväkseen
vain värittää kirjallista elämää sen sijaan, että
toimisivat esimerkiksi asiantuntijoina (Ahola,
2015; Nissilä, 2016a, s. 90). Maahanmuuttaja- ja
kulttuurivähemmistöihin kuuluvien taiteilijoi-
den odotetaan yleisemminkin kantavan oman
ryhmänsä näkökulmaa tai traditiota mukanaan
ja heidät mielletään helposti ryhmänsä edusta-

jiksi mieluummin kuin luoviksi yksilöiksi (Huttunen, 2013, s. 256).

Kaunokirjallinen teos ei ole pelkästään kulttuurituote ja esteettinen teos, vaan myös ympäröivään yhteiskuntaan ja kulttuuriin suhteessa oleva tuote. Tämän lisäksi se on aina tarkoitettu välittömään myyntiin, joten se on myös kaupallinen tuote, jonka julkaisemiseen vaikuttaa kirjamarkkinoilla menestymisen potentiaali. Teoksen julkaisupäätökseen vaikuttavat siis myös kaupalliset tekijät ja kustantajan intressit. Maahanmuutto ja monikulttuurisuus ovat lukijamarkkinoita kiinnostavia teemoja, mikä on näkynyt myös valtavirtasuomalaisen kirjailijoiden maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta käsittelevien teosten saamassa suosiossa, esimerkiksi mainittakoon myyntimenestyksiksi nousseet Anja Snellmanin *Parevekejumalat* (2010) ja Jari Tervon *Layla* (2011). Vastaavalla tavalla vaikkapa homouden ja lesbouden kuvaaminen on Sanna Karkulehdon (2007, s. 40) mukaan ollut nykykulttuurissa kirjamyyntiä edistävä teema.

Julkaisuodotuksista ja -pyrkimyksistä huolimatta yllirajaiset ja muunkieliset kirjailijat kohtaavat monenlaisia esteitä pyrkiessään uudelle kirjalliselle kentälle (vrt. Talaskivi, 2013; Karhunen, 2013). Maahanmuuttajataiteilijoiden asemaa sekä maahanmuuttajuuden ja kulttuuripolitiikan kytköksiä Suomessa on viime vuosina tutkittu eri suunnista (Karhunen, 2013; Korhonen & Paqvalén, 2016; Latomaa & al., 2016; Saukkonen, 2007, 2010, 2013; Saukkonen & al., 2007; Talaskivi, 2013). Valtion apurahojen jakamista monikulttuurisiin taidehankkeisiin tutkinut Katri Talaskivi (2013) osoittaa viisi seikkaa, jotka asettavat maahanmuuttajataiteilijat epä-tasa-arvoiseen asemaan valtaväestöön kuuluvien taiteilijoiden kanssa Suomessa. Nämä myös kirjailijoille tutut esteet ovat kielitaidon puute, julkaisukanavien löytäminen, suhde tiedotusvälineisiin, verkostojen puute ja vaikeus päästä taideapurahojen piiriin. Maahanmuuttajataiteilijoiden asemaa suomalaisessa taiteen tukijärjestelmässä kartoittaneen Paula Karhusen (2013, s. 111–112) tutkimus puolestaan nostaa edellä mainittujen lisäksi esiin ulkopuolisuuden, kontaktien saamisen vaikeuden, vaikeudet tulla hyväksytyksi suomalaiseen taidemaail-

maan, ongelmat rahoituksessa sekä koulutuksen puutteen.

Talaskiven (2013, s. 39–40, 42) tutkimus osoittaa juuri kirjailijoiden pitävän suomen kielen taitoa edellytyksenä työskentelylle. Kieli vaikuttaa yhtäältä omaan kirjoittamiseen ja toisaalta toimintaympäristön kautta, sillä kirjallinen kenttä saattaa jäädä vieraaksi kentälle pyrkivälle kirjailijalle, ellei hän pysty tutustumaan riittävän laajasti siellä aiemmin tuotettuun kirjallisuuteen. Kieli kytkeytyy myös muihin kirjailijoiden työskentelymahdollisuuksiin ja -resursseihin, kuten apurahojen hakemiseen. Konkreettisimmillaan kielikysymys on heti julkaisemisprosessin alkuvaiheessa, kun kirjailija kohtaa kustannustoimittajan, jonka pitäisi pystyä lukemaan usein muulla kuin valtakielillä kirjoitettu käsikirjoitus. Käy niin, että vaikka vähemmistökielillä kirjailijalla sinänsä olisi mahdollisuus kirjoittaa omalla kielellään, julkaisukieleksi valikoituu useimmiten valtakieli jo kustannussyistä (Latomaa, 2011, s. 59) – kääntäminen kun vaatii niin taloudellisia kuin ammatillisiakin resursseja jälkimmäisen suhteen kielten ollessa keskenään kovin eriarvoisessa asemassa. Alkuperäiskielinen lukijakunta puolestaan saattaa jäädä kovinkin pieneksi. Kirjallisuusvientiä edistävä FILI (Finnish Literature Exchange), jonka viralliseen toimintakenttään kuuluu suomeksi, suomenruotsiksi ja saameksi kirjoitettu kirjallisuus ja sen kääntämisen tukeminen, on päätöksissään tehnyt poikkeuksia ja myöntänyt tukea myös muunkielisille kirjailijoille siinä tapauksessa, että kirjoilla on suomalainen kustantaja. Maahanmuuttajataustaiset kirjailijat ovat toisinaan päätyneet julkaisemaan kirjallisuutta myös omakustanteina. Kiamars Baghbani on ryhtynyt itse kustantajaksi perustamalla Kulttuuritarha-nimisen kustantamon, joka kustantaa Suomessa harvinaisilla persian, arabian, urdun, kurdin ja hindin kaltaisilla kielillä kirjoitettuja teoksia (vrt. Talaskivi, 2013, s. 42).

Jos etenkin suomen kielen osaamattomuus on keskeinen haaste kirjailijoille, voivat kiellet myös tarjota väyliä vaihtoehtoisille toimijuuksille. Yksi strategia on kielenvaihdokset ja kaksi- tai monikielisyys, jotka mahdollistavat sekä julkaisemisen usealla kielellä että erikielis-

ten lukijayleisöjen tavoittamisen. Kieli tarjoaa mahdollisuuksia identifioitua ja kuulua transnationaalisesti useisiin kansallisiin ja kielellisiin kirjallisuuksiin. Kirjailija saattaa itse kääntää tai kirjoittaa tekstinsä uudelleen toisella kielellä, kuten Pietarista Suomeen muuttanut, venäjää äidinkielenään puhuva ja aikuisiällä ruotsin kielen oppinut Zinaida Lindén on tehnyt. Hän on kirjoittanut useat teoksistaan sekä ruotsiksi että venäjäksi ja kertonut hänelle olevan tärkeää kirjoittaa molemmille lukijayleisöille. Kirjailijat ovat myös käynnistäneet monikieliseen kirjallisuuteen liittyviä projekteja, kuten Koneen Säätöön tukemat Sivunvalo- ja Runokohtauksia-hankkeet. Runokohtauksissa turkulaiset venäjän-, arabian-, kurdin-, espanjan-, persian-, somalin- ja italiantieliset runoilijat ovat kääntäneet eri kielillä kirjoittavien runoilijoiden tekstejä suomeksi osaamatta käännettäviä kieliä. Sivunvalo-projekti puolestaan houkuttelee miettimään kirjallisuuden, kielen ja kansallisuuden tiukkaa suhdetta kysymällä, ovatko Suomessa asuvat, muulla kuin suomen tai ruotsin kielellä kirjoittavat kirjailijat suomalaista kirjallisuutta.

Suomalaisen kirjallisen kentän ja kulttuuripolitiikan suunnasta on pyritty edistämään kansainvälisyyttä ja monikielisyyttä. Kirjalliselle kentälle pääsemistä ja siellä toimimista on tuettu kulttuuripolitiikan ja instituutioiden toimilla. Suomessa maahanmuutto ja monikulttuurisuus ilmestyivät kulttuuripolitiikan käsitteistöön ja tavoitteisiin vasta 2000-luvun alussa (Saukkonen, 2010, s. 39–40; Karhunen, 2013). Vuodesta 2009 lähtien opetusministeriö on suunnannut nykyiselle Taiteen edistämiskeskukselle erillisen määrärahan jaettavaksi monikulttuurisen taiteen tukemiseen. Paula Karhunen (2013, s. 111–112; myös Korhonen & Paqvalén, 2016; s. 44–45) osoittaa, että suomalaisen taiteilijatu- en hakijakunta on moninaistumassa ja maahanmuuttajahakijoiden määrä on monilla taiteenaloilla kasvanut tasaisesti ja jopa ohittanut ruotsinkielisten hakijoiden määrän. Hänen mukaansa maahanmuuttajataiteilijat eivät kuitenkaan jää marginaaliin taiteen tukijärjestelmässä, vaan tulevat kohdeksi varsinkin tasapuolisesti sen perusteella, että apurahoja saaneiden maahanmuuttajien osuus noudattaa heidän osuut- taan hakijoista. Kuitenkin juuri kirjallisuuden

alalla on ilmiötä, joihin tutkimuksen mukaan on tulevaisuudessa kiinnitettävä huomiota. Täl- laisiksi Karhunen nostaa vieraskielisten esteet saada taiteilija-apurahaa.⁵

Lopuksi

Artikkelissani olen tarkastellut sitä, miten kir- jalliseen elämään rakenteistunut kansallinen kehys vaikuttaa yllirajaisen kirjallisuuden ase- maan 2000-luvun alun Suomessa. Erityisesti kirjalliseen kulttuuriin sisäistyneellä yksikieli- syydellä on seurauksia yllirajaisen kirjailijoiden kulttuuriseen kansalaisuuteen ja toimijuuteen. Luonnollistunut jako yksikielisen paradigman mukaan toimivaan kansalliseen kirjalliseen kenttään synnyttää edelleenkin nationalistisia ja eksklusiivisia asetelmia, joissa muilla kuin valtakielillä kirjoittavat kirjailijat ovat jääneet, ja edelleen jäävät, kirjallisten instituutioiden, kanonisoinnin ja jopa kirjallisen elämän ulko- puolelle.

Vastaavalla tavalla kuin Ralf Kaurasen mu- kaan suomalaisen sarjakuvan kenttää, mieles- täni myös kirjallista elämää kuvastaa trans- nationaalisen orientaation ja kansallisen yhte- näisyyden samanaikaisuus. Sarjakuvakentän tapaan kirjallinen elämä ylittää kielelliset ja kansalliset rajat ja synnyttää yllirajaisia kirjalli- sia kulttuureja, mutta samalla se noudattaa ja muokkaa paikallista eli suomalaista kirjallista elämää ja kulttuuria (Kauranen, 2016, s. 65). 2000-luvun alun suomalaisessa kirjallisessa elämässä erilaiset sosiokulttuuriset tilat muo- dostavat monisyyttä ja yllirajaisen kirjallisuuden ymmärtämisen kannalta merkittäviä kietoutu- mia, kun globaali, lokaali, transnationaalinen ja kansallinen ovat limittäin ja sekoittuneina (vrt. Sassen, 2003).

On ajankohtaista ymmärtää, että samalla kun kirjallinen elämä liikkuu valtiollisten, kan- sallisten, kulttuuristen ja kielellisten rajojen yli ja elää niiden välissä, myös kirjallisten institu- tioiden olisi kyettävä venyttämään katsettaan ulos nationalistisesta ja yksikielisestä kehük- sestä. Kansallisen ajattelumallin tiedostaminen ja siitä irrottautuminen on välttämätöntä, jotta nykyinen, luonteeltaan samanaikaisesti kansal-

linen, globalisoitunut ja ylijäräinen kirjallinen elämä Suomessa hahmottuu sen todellisessa ja moniulotteisessa muodossaan kulttuuripolitiikan ja kirjallisen elämän valtaapitäville.

Kirjallisuus:

- Ahola, S. (2015). Hassan Blasim sätti suomalaisia: "Vasta kun olen saanut kansainvälistä menestystä, minut on huomattu". *Helsingin Sanomat* 23.5.2015.
- Amelina, A. & Faist, T. (2012). De-naturalizing the national in research methodologies: key concepts of transnational studies in migration. *Ethnic and Racial Studies* Volume 35, Issue 10, 2012, 1–18.
- Amelina, A., Nergiz, D. D., Faist, T & Glick Schiller, N. (toim.) (2012). *Beyond Methodological Nationalism. Research Methodologies for Cross-Border Studies*. New York: Routledge.
- Barthes, R. (1957/1994). *Mytologioita*. Suomentanut Panu Minkkinen. Helsinki: Gaudeamus.
- Beck, U. (2003). Toward a New Critical Theory with a Cosmopolitan Intent. *Constellations* Volume 10, no 4, 2003, 453–468.
- Chernilo, D. (2006). Social Theory's Methodological Nationalism. Myth and Reality. *European Journal of Social Theory* 9(1): 5–22.
- Chernilo, D. (2011). The critique of methodological nationalism: Theory and history. *Thesis Eleven* 106(1) 98–117.
- Damrosch, D. (toim.) (2014). *World Literature in Theory*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Davydova, O. (2009). *Suomalaisena, venäläisenä ja kolmantena. Etnisyysdiskursseja transnationaalissa tilassa*. Joensuun yliopiston julkaisuja 57. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Domokos, J. (toim.) (2014). *Invasion paradises. Le-sebuch über die Möglichkeiten, Finne zu sein*. Budapest: Pluralica.
- Domokos, J. (tulossa). Between implicitly and explicitly multicultural. Theoretical and methodological considerations on the basis of the Finnish literary field.
- Fishkin, S. F. (2005). Crossroads of Cultures: The Transnational Turn in American Studies – Presidential Address to the American Studies Association, November 12, 2004. *American Quarterly* 57(1), march 2005, 17–57.
- Gebauer, M. & Schwarz Lausten, P. (toim.) (2010). *Migration and Literature in Contemporary Europe*. München: Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung.
- Gröndahl, S. (toim.) (2002). *Litteraturens gränsländ. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Uppsala Multiethnic Papers 45. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning.
- Grönstrand, H. (2016). Kirjallisuushistoria, kansakunta ja kieli: monikielisyys metodologisen nationalismin haasteena. Teoksessa H. Grönstrand & al. *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden ylijäräisyydestä* (38–59). Helsinki: SKS.
- Grönstrand, H. (tulossa). Maahanmuutto, kieli ja valta 2000-luvun suomalaisissa romaaneissa.
- Grönstrand, H. & al. (2016). Johdanto. Ylijäräinen kirjallisuudentutkimus ja deterritorialisoiva lukutapa. Teoksessa H. Grönstrand & al. *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden ylijäräisyydestä* (7–37). Helsinki: SKS.
- Grönstrand, H. & Malmio, K. (red./toim. 2011). *Både och, sekä että: Om flerspråkighet / Monikielisydestä*. Helsinki: Schildts Kustannus Oy.
- Hallila, M. & al. (toim.) (2013). *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: SKS.
- Hautaniemi, P. (2004). *Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 41.
- Hirvonen, V. (2011). "Te opettitte minut kirjoittamaan – kiitoksia!" : valta- ja vähemmistökielen kohtaamia saamelaisen naiskirjailijoiden tuotannossa. Teoksessa H. Grönstrand & K. Malmio (toim./red.), *Både och, sekä että: Om flerspråkighet. Monikielisydestä* (200–222). Helsinki: Schildts.
- Huttunen, L. (2013). Improvisointi, kitka ja kulttuurin käsitteellistäminen. Teoksessa M. Lehtonen (toim.), *Liikkuva maailma. Liike, raja, tieto* (245–260). Tampere: Vastapaino.

- Jay, P. (2010). *Global Matters. The Transnational Turn in Literature Studies*. Ithaca: Cornell University Press.
- Jokinen, E. (2013). Kirjailijoiden yhteiskunnallinen asema. Teoksessa M. Hallila & al. (toim.), *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta* (159–176). Helsinki: SKS.
- Karhunen, P. (2013). *Maahanmuuttajataiteilijat taiteen tukijärjestelmässä*. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus.
- Karkulehto, S. (2007). *Kaapista kaanoniin ja takaisin. Johanna Sinisalon, Pirkko Saision ja Helena Sinervon teosten Queer-poliittisia luentoja*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 81. Oulu: Oulun yliopisto.
- Kauranen, R. (2016). Yhteiskunnallisesta ongelmasta vientituotteeksi. Kansallinen, kansainvälinen ja transnationaalinen sarjakuvaa koskevassa kulttuuripolitiikassa. Teoksessa H. Grönstrand & al. *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta* (60–79). Helsinki: SKS.
- Korhonen, O. & Paqvalén, R. (2016). *Wandering words Comparisons of the Position of Non-dominant Language Writers in Nordic Organizations*. URL: http://www.kulttuurikaikille.fi/doc/Wandering_Words_Comparisons_of_the_position_of_non-dominant_language_writers_in_Nordic_organizations.pdf (Haettu 3.4.2016)
- Latomaa, S. (2011). ”Hänellä ei ole kieltä misä hän voisi elää” – kirjallisuus kielipolitiikan ilmentäjänä. Teoksessa E. Rantonen (toim.), *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa* (40–68). Tampere: Tampere University Press.
- Latomaa, S., Saukkonen, P. & Sriebaliute-Norho, V. (2016). *Monikielisyys on luovuutta. Tutkimus monikielisyden ja taiteen yhdistämisestä*. Cuporen verkkojulkaisuja 36. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätö. URL: <http://www.cupore.fi/documents/Monikielisyysluovuutta.pdf> (Haettu 9.8.2016)
- Lehtola, V-P. (1999). Saamelaiden muuttuvat identiteetit ja kirjallisuus. Teoksessa P. Lassila (toim.) *Suomen kirjallisuushistoria 3. Rintamikirjeistä tietoverkkoihin* (236–243). Helsinki: SKS.
- Lehtola, V-P. (2013). Saamelaiskirjallisuus kriisissä? Teoksessa M. Hallila & al. (toim.), *Suomen nykykirjallisuus 1: Lajeja, poetiikkaa* (220–227). Helsinki: SKS.
- Löyty, O. (2013). Kun rajat eivät pidä eli miin maahanmuuttajakirjallisuutta tarvitaan. Teoksessa M. Lehtonen (toim.), *Liikkuva maailma* (261–279). Tampere: Vastapaino.
- Mantila, H. (2000). Meänkieli, yksi Ruotsin vähemmistökielistä. *Kielikello* 3/2000.
- Martikainen, T., Sintonen, T. & Pitkänen, P. (2006). Yllirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa T. Martikainen (toim.), *Yllirajainen kulttuuri*. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla (9–41). Helsinki: SKS.
- Meltzer, F. (2009). What is Wrong with National Literature Departments. Teoksessa T. D’haen & I. Goertland (toim.), *Literature for Europe?* (43–60). Amsterdam, New York: Rodopi.
- Niemi, J. (2000). *Kirjallinen elämä. Kirjallisuuden yhteiskuntasuhteiden kartoitusta*. Tietolipas 168. Helsinki: SKS.
- Nissilä, H-L. (2009). Ranya ElRamly ja Aurin gon aseman vastaanotto. *Kulttuurintutkimus* 1/2009, 39–53
- Nissilä, H-L. (2016a). ”Sanassa maahanmuuttaja on vähän kitkerä jälkimakua”: Kirjallisen elämän yllirajautuminen 2000-luvun alun Suomessa. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 136. Oulun yliopisto, Oulu.
- Nissilä, H-L. (2016b) Vuotoja kansallisessa säiliössä: muistiinpanoja tutkimusmatkaltani yllirajaiseen kirjallisuudentutkimukseen. Teoksessa H. Grönstrand & al. *Kansallisen katveesta – Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta* (139–171). Helsinki: SKS.
- Nissilä, H-L. & Rantonen, E. (2013). Kansainvälistyvä kirjailijakunta. Teoksessa M. Hallila & al. (toim.), *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta* (55–71). Helsinki: SKS.
- Nummi, J. (1997). Se ainoa tarpeellinen. Teoksessa P. Molarius (toim.) *Lyhyt johdatus kansalliskirjallisuuteen*. Kansallista/kansainvälistä (9–55). Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 50, Osa II. Helsinki: SKS.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote (2015). *Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen jakoi seitsemän Suomi-palkintoa*. URL: http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2015/12/Suomi_palkinnot_2015.html (Haettu 30.12.2015)
- Paasi, A. (2002). Rajat ja identiteetti globalisoituvassa maailmassa. Teoksessa T. Syrjämä & J. Tunturi (toim.), *Eletty ja muistettu tila* (154–176). Helsinki: SKS.
- Pollari, M. & al. (2015). National, transnational and entangled literatures. Methodological considerations focusing on the case of Finland. Teoksessa A-S. Lönngrén & al. (toim.), *Rethinking National Literatures and the Literary Canon in Scandinavia* (2–29). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Rahikainen, A. (2014). *Edith. Runoilijan elämä ja myytti*. Kääntänyt Jaana Nikula. Helsinki, Schildts & Söderströms.
- Rantonen, E. (2011). Maahanmuuttajat ja kirjallisuus Suomessa ja Ruotsissa. Teoksessa E.

- Rantonen (toim.), *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa* (163–191). Tampere: Tampere University Press.
- Rantonen, E. (toim.) (2011). *Vähemmistöt ja monikulttuurisuus kirjallisuudessa*. Tampere: Tampere University Press.
- Rantonen, E. & Nissilä, H.-L. (2013). Pelottavat ja tavallisemmat maahanmuuttajat. Teoksessa M. Hallila & al. (toim.), *Suomen nykykirjallisuus II* (76–91). SKS, Helsinki.
- Rantonen, E. & Savolainen, M. (2002). Postcolonial and Ethnic Studies in the Context of Nordic minority Literatures. Teoksessa S. Gröndahl (toim.), *Litteraturen i gränsland* (71–94). Uppsala Universitet. Institut för Multietnisk forskning.
- Saariluoma, L. (1989). Johdanto: Kirjallisuushistoria eilen ja tänään. Teoksessa L. Saariluoma (toim.) *Kirjallisuushistoria tänään* (11–36). KTSV nro 43. Helsinki: SKS.
- Sassen, S. (2003). Globalization or denationalization? *Review of International Political Economy* 10:1 February 2003, 1–22.
- Sassi, S. (2000). *Verkko kansalaisyhteiskunnan käytössä – Tutkimus Internetistä ja uusista politiikan muodoista*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Saukkonen, P. (2007). *Maahanmuutto, monikulttuurisuus ja kulttuuripolitiikka: taustateitoja tutkimukselle ja toiminnalle*. Cuporen verkkojulkaisuja 1/2007. URL: http://www.cupore.fi/documents/monikulttuurisuus_taustatietoja.pdf (Haettu 16.7.2015)
- Saukkonen, P. (2010). *Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka. Tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä*. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhtiö Cupore. Helsinki: Yliopistopaino.
- Saukkonen, P. (2013). *Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Savolainen, M. (toim.) (1995). *Marginalia ja kirjallisuus. Ääniä suomalaisen kirjallisuuden reunoilta*. Helsinki: SKS.
- Sevänen, E. (1998). *Taide instituutiona ja järjestelmänä: modernin taide-elämän historiallissosiologiset mallit*. Helsinki: SKS.
- Sevänen, E. (2013). Nykykirjallisuuden yhteiskunnallinen kehys. Teoksessa M. Hallila & al. (toim.), *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta* (11–34). Helsinki: SKS.
- Seyhan, A. (2001). *Writing Outside the Nation*. Princeton, N.J., and Oxford: Princeton University Press.
- Talaskivi, K. (2013). *”Hyvä mahdollisuus meikäläiselle, joka ei voi ihan kilpailla suomalaisten kanssa”*. *Valtion apurahat monikulttuuriin taidehankkeisiin: taiteen edistämistä vai kotouttamispolitiikkaa?*. Pro gradu -tutkielma. Kulttuuripoliittikan maisteriohjelma. Jyväskylän yliopisto.
- Tidigs, J. (2014). *Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa*. Åbo: Åbo Akademis förlag | Åbo Akademi University Press.
- Tilastokeskus (2015). *Maahanmuuttajat ja kotoutuminen*. URL: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen__Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/?tablelist=true (Haettu 10.8.2016)
- Urponen, M. (2010). *Ylirajaisia suhteita: Helsingin olympialaiset, Armi Kuusela ja ylikansallinen historia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vainonen, J. & Oinonen, S. (2016). Kirjailijaliitto vastaa kritiikkiin – liiton jäsenen on kirjoitettava suomeksi. *HS*, 23.2.2016.
- Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. London & New York: Routledge.
- Wimmer, A. & Glick Schiller, N. (2002). Methodological nationalism and beyond: nation-state building, migration and the social science. *Global Networks* 2(4), 301–334.
- Yildiz, Y. (2012). *Beyond the Mother Tongue. The Postmonolingual Condition*. New York: Fordham

Loppuviitteet

1. Ulkomailla syntyneiden osuus on vuoteen 2015 mennessä yli kymmenkertaistunut 337 000 henkilöön reilussa kahdessa vuosikymmenessä siten, että maahanmuuton lisäksi on todellisuudessa tapahtunut 2000-luvun aikana. Samana aikana muu kuin suomen-, ruotsin- ja saamenkielinen väestö on kasvanut noin 25 000 henkilöstä lähes 330 000 henkilöön (Tilastokeskus 2015).
2. Erilaisia tekstejä joko suomeksi tai muilla kielillä ovat julkaisseet ainakin seuraavat maahanmuuttajataustaiset kirjoittajat, joiden suhteita Suomeen voidaan luonnehtia jollain tapaa yllirajaisiksi: Yousif Abu al Fawz (Yousif Haddad), Umayya Abu-Hanna, Mytham al-Hashmi, Sadik Al-Husseini, Aliakbar Almaspour, Moustafa Al-Yassin, Anwar Rashi Awla, Kiamars Baghbani, Hassan Blasim, Rosamaria Bolom, Paul Bourgeois, Carina Chela, Rozana Crisólogo, Abdi Abshir Dhoore, Ranya ElRamly (nyk. Paasonen), Shahla Ezadi, Zoila Forss (o. s. Crespo Moreyra), Kevin Frazier, David Gambarte, Hibo Garaad Ibraahin, Rauf Golbadan, Ainhoa Gonzáles Llano, Philippe Guicheteau, Neil Hardwick, Resad Hasanovic, Fatbardhe Hetemaj, Marcel Jaentschke, Viktor Jeganov, Chiman Karim, Andrei Karpin, Wilson Kirwa, Ljudmila Kol, Polina Kopylova, Susinukke Kosola (Daniil Kozlov), Hatiha Kouhestani, Alexis Kouros, Anita Kuronen, Azem Kurtic, Nzar Kwestani, Farzaneh Hatami Landi, Jelena Lapina-Balk, Raisa Lardot, Inna Latiševa, Zinaida Lindén, Tao Lin, Mindele London, Gerd-Peter Löcke, Ahmed M. Mahdi, Daniel Malpica, Christelle Mas, Hashim Matouq, Verya Mazar, Natalia Meri, Valeri Mikor, Diana Mistera, Amran Mohammed Ahmed / Amran Maxmade Axmed, Anu Rohima Mylläri, Harri István Mäki, Maritza Núñez, Ella Ojala, Sofi Oksanen, Mohamed Ahmed Haji Omar, Joseph Owindi, Miikul Pahomov, Arvi Perttu, Tatiana Petrseva, Cia Rinne, Douglas Robinson, Mathias Rosenlund, Toivo Rännäli, M'hammed Sabour, Mexhit Sadiku, Alexandra Salmela, Ardo Xaashi Samatar, Roman Schatz, Kensuke Shimizu, Julio Roberto Srur, Pajtim Statovci, Sabira Ståhlberg, Olga Svanberg, Tanja Tynjälä, Robert Vinonen, Saeed Warsame, Joop Wassernaar, Joel Willans, Hamdam Zakirov, Ye Yint Thet Zwe ja Sergej Zavjalov. (Mm. Rantonen, 2011; Nissilä, 2016a; Nissilä & Rantonen, 2013; Domokos toim., 2014.)
3. Tällaisia jo vanhastaan kieli- ja kulttuurirajoja ylittäneitä yhteisöjä ovat olleet esimerkiksi suomenruotsalaiset, saamelaiset, tornionlaaksolaiset ja meänkieliset, jiddišinkieliset Suomen juutalaiset, tataarit ja Suomen romanit, ruotsinruomalaiset ja kveenit. Myös lähiseuduilta saapuneiden inkeriläisten, virolaisten, venäläisten, balttilaisten ja karjalaisten evakkopakolais- ja emigranttikirjailijoiden voidaan katsoa edustaneen Suomessa vanhaa yllirajaista kirjallisuutta. Menetetyn Karjalan alueelta on tullut useita kirjailijoita. (Savolainen toim., 1995; Hirvonen, 1999; Grönstrand & Malmio red./toim., 2011; Rantonen toim., 2011; Nissilä, 2016a.)
4. Lopulta *27 eli kuolema tekee taiteilijan* tuli kiintoisalla tavalla haastaneeksi kahden kansallisen kirjallisuusinstituution itsemäärittelyä, sillä teos oli vuonna 2012 ehdolla myös Slovakian suurimman kirjallisuuspalkinnon, Anasoft Literan, saajaksi. Palkinnon säännöt sallivat vain Slovakian kansalaisten slovakiksi kirjoittamien teosten ehdokkuuden, mutta myös siellä niitä muutettiin: uudistuksen jälkeen kilpailuun saavat osallistua Slovakian kansalaisten muillakin kielillä kirjoittamat ja myöhemmin slovakiksi käännetyt teokset.
5. Tätä vasten ei ole yllättävää, että Valtion kirjallisuustoimikunnan taiteilija-apurahan on toistaiseksi saanut muulla kuin suomen tai ruotsin kielellä kirjoittavista kirjailijoista vain Inger-Mari Aikio vuonna 2013 ja 2015 sekä Hassan Blasim vuonna 2015. Kolmivuotisen apurahan on saanut ruotsiksi ja venäjäksi kirjoittava Zinaida Lindén vuonna 2008 ja yksi-vuotisen taiteilija-apurahan suomeksi kirjoittava Arvi Perttu vuonna 2011. Alexandra Salmela on saanut Pirkanmaan rahastolta vuoden työskentelyapurahan vuonna 2011. Muita apurahoja, esimerkiksi kirjastoapurahaa, ovat muunkielisistä kirjailijoista saaneet ainakin Hassan Blasim, Nura Farah, Yousif Haddad, Baghbani Kiamars ja Maritza Núñez.